

Predmet C-347/21

Zahtjev za prethodnu odluku

Datum podnošenja:

4. lipnja 2021.

Sud koji je uputio zahtjev:

Specializiran nakazatelen sad (Bugarska)

Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:

3. lipnja 2021.

Optuženik:

DD

Druga stranka u postupku:

Specializirana prokuratura

RJEŠENJE

[...] [*omissis*]

- 1 Sudu koji je uputio zahtjev teško je ocijeniti koji je točno sadržaj presude od 13. veljače 2020. u predmetu C-688/18, ECLI:EU:C:2020:94 u pogledu postupanja radi otklanjanja pogreške koja proizlazi iz povrede prava optuženika da osobno sudjeluje u kaznenom postupku i, osobito, moraju li se u optuženikovoju nazočnosti poduzeti dodatne ili ponovljene istražne mjere. Osim toga, [ovaj sud nije siguran] je li to pravno rješenje primjenjivo i u slučaju povrede prava optuženika na obranu putem odvjetnika.

Zbog toga je Sudu Europske unije potrebno uputiti zahtjev za prethodnu odluku.

Činjenično stanje

- 2 Protiv osobe DD podignuta je optužnica kojom je se tereti da je zajedno s četirima drugim osobama bila član zločinačkog udruženja s ciljem bogaćenja nezakonitim krijumčarenjem državljana trećih zemalja (Bangladeš i Irak) u Bugarsku, nezakonitim pomaganjem pri ulasku u zemlju te primanjem i plaćanjem mita u vezi s time, pri čemu su u tom udruženju sudjelovale službene osobe s obzirom na

to da su tri optuženika, uključujući osobu DD, bili službenici „granične policie” (granična policija) u zračnoj luci u Sofiji, što je kažnjivo na temelju članka 321. stavka 3. točke 2. u vezi s člankom 321. stavkom 2. Nakazatelen kodeksa (Kazneni zakonik, u daljnjem tekstu: NK). Također mu se stavlja na teret da je radi ostvarivanja imovinske koristi konkretnim osobama, i to osobi MM i osobi RB, pomogao pri neovlaštenom ulasku u zemlju, što je kažnjivo na temelju članka 281. stavka 2. NK-a.

- 3 Optuženik DD i njegov branitelj, odvjetnik VV, prisustvovali su raspravi održanoj 15. listopada 2020. Saslušali su se pojedini svjedoci, uključujući zaštićenog svjedoka br. 263. Odvjetnik VV imao je mogućnost ispitivanja tog svjedoka. Saslušanje navedenog svjedoka odgođeno je zbog proteka vremena za drugi dan, odnosno 30. studenoga 2020.
- 4 Dana 27. studenoga 2020. zaprimljen je zahtjev odvjetnika VV za odgodu rasprave u kojem je naveo da se još uvijek nije oporavio nakon bolesti uzrokovane koronavirusom.
- 5 Optuženik DD zatražio je na raspravi održanoj 30. studenoga 2020. da se prekine postupak zbog odsutnosti njegova odvjetnika. Sud je unatoč tomu održao raspravu i nastavio sa saslušanjem svjedoka br. 263.

Priznao je da se time krše prava optuženika DD da ga zastupa odvjetnik kao i pravo odvjetnika VV da nazoči raspravi i sudjeluje na njoj. Neovisno o tome, sud je odlučio da se treba nastaviti sa saslušanjem navedenog svjedoka na način da se drugim strankama omogući da ga ispitaju. Istodobno je pojasnio da se svjedok poziva na sljedeću raspravu kako bi ga odvjetnik VV mogao ispitati. Sud je smatrao da se time otklanja negativan učinak provođenja saslušanja u odsutnosti odvjetnika VV 30. studenoga 2020. Pozvao se na presudu Suda Europske unije u predmetu C-688/18.

Nastavilo se sa saslušanjem svjedoka br. 263, pri čemu su prisutne stranke postavile svoja pitanja. Preslika zapisnika dostavljena je odvjetniku VV. Sljedeća rasprava zakazana je za 18. prosinca 2020.

- 6 Odvjetnik VV podnio je 4. prosinca 2020. presliku liječničke potvrde kojom se potvrđuje da nije mogao prisustvovati raspravi održanoj 30. studenoga 2020.
- 7 Odvjetnik VV je 10. prosinca 2020. podnio dokument kojim se potvrđuje da je optuženik DD obolio od bolesti uzrokovane koronavirusom. Zatražio je odgodu rasprave.

Odvjetnik VV podnio je 15. prosinca 2020. dokument o svojim dodatnim zdravstvenim problemima kao i dodatni dokument o oboljenju optuženika DD. Zatražio je odgodu rasprave.

- 8 Rasprava se unatoč tomu održala 18. prosinca 2020. Sud je ponovio da se prisutni svjedok YAR treba saslušati, pri čemu se odvjetniku VV i optuženiku DD

omogućuje da ga ispituju na sljedećoj raspravi. Ponovno se pozvao na presudu Suda u predmetu C-688/18.

Tu su sudsku odluku drugi odvjetnici primili na znanje otvoreno je kritizirajući.

Svjedok YAR je saslušan. Preslike zapisnika dostavljene su optuženiku DD i odvjetniku VV.

- 9 Sljedeća rasprava održala se 11. siječnja 2021. Toj raspravi su prisustvovali optuženik DD i odvjetnik VV.

Odvjetnik VV osporavao je odluku suda o održavanju rasprava od 30. studenoga i 18. prosinca 2020. te je tvrdio da su povrijeđena prava obrane. Istaknuo je da je sud pogrešno protumačio pravo Unije i, konkretno, presudu Suda u predmetu C-688/18. Osim toga, napomenuo je da se ta presuda odnosi na optuženikovu odsutnost, ali ne na braniteljevu odsutnost. Također je naveo da se ona odnosi na nacionalni propis kojim se dopušta rasprava u odsutnosti optuženika i njegova odvjetnika, dok je to u bugarskom pravnom poretku zabranjeno. Osim toga, tvrdio je da se Direktivom utvrđuju minimalni standardi, dok se nacionalnim standardom predviđaju čvršća jamstva.

Što se tiče tih prigovora, sud je utvrdio da je doista nejasno primjenjuju li se i na odvjetnika pravila kojima se štiti optuženikovo pravo na osobno sudjelovanje, kako su ona utvrđena u presudi Suda u predmetu C-688/18. Pojasnio je da su prava optuženika DD i odvjetnika VV na osobno sudjelovanje povrijeđena provođenjem rasprava od 30. studenoga i 18. prosinca 2020. te je smatrao da se ta povreda može ispraviti dodatnim saslušanjem svjedoka. Pritom se nije složio s navodima obrane da se nacionalnim pravom pruža viša razina zaštite i da je zbog toga isključena primjena prava Unije.

Odlučio je da valja provesti dodatno saslušanje svjedoka br. 263 i svjedoka YAR u prisutnosti odvjetnika VV i optuženika DD te nakon toga utvrditi može li se i u kojoj mjeri ispraviti povreda.

- 10 Na raspravi održanoj 22. veljače 2021. saslušana su oba svjedoka. Optuženik DD i odvjetnik VV osobno su na njoj sudjelovali te su ih mogli ispitati.

Optuženik DD nije postavio nijedno pitanje, dok je odvjetnik VV ispitao samo svjedoka YAR. Izričito je naveo da nema pitanja za zaštićenog svjedoka br. 263.

Nakon te izjave nastavilo se sa saslušanjem svjedoka br. 263 čitanjem njegovog iskaza iz prethodnog stadija postupka. Druge stranke i sud su ga ispitali, dok to optuženik DD i odvjetnik VV nisu učinili. Obojica su naveli da nemaju pitanja.

- 11 Na toj raspravi sud je ponovio pitanje o tome smatra li odvjetnik VV da se provođenjem saslušanja svjedoka YAR i svjedoka br. 263 ispravila povreda prava na (njegovo i optuženikovo) osobno sudjelovanje počinjena na raspravama održanima 30. studenoga i 18. prosinca 2020.

Odvjetnik VV ostao je pri tvrdnji da povreda nije ispravljena s obzirom na to da nezakonita postupovna radnja ne može imati zakonite posljedice. Smatrao je da se isključivo u prisutnosti svih stranaka mogu izvesti prihvatljivi dokazi. Zbog toga bi se ta povreda prema njegovu mišljenju mogla ispraviti isključivo ponovljenim saslušanjem svjedoka br. 263 i svjedoka YAR u pogledu pitanja postavljenih na raspravama održanima 30. studenoga i 18. prosinca 2020.

- 12 Sud je naveo da će s obzirom na njegovu složenost naknadno odlučiti o navedenom pitanju. Međutim, budući da je smatrao da sâm ne može doći do uvjerljivog odgovora, odlučio je Sudu Europske unije uputiti zahtjev za prethodnu odluku.

13 Pravo Unije

Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhiđbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima (SL 2013., L 294, str. 1., u daljnjem tekstu: Direktiva 2013/48)

Direktiva (EU) 2016/343 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku (SL 2016., L 65, str. 1., u daljnjem tekstu: Direktiva 2016/343)

Presuda Suda od 13. veljače 2020. u predmetu C-688/18, ECLI:EU:C:2020:94

Nacionalno pravo

- 14 Člankom 55. Nakazatelno-procesualena kodeksa (Zakonik o kaznenom postupku, u daljnjem tekstu: NPK) propisuje se:

„Optuženik ima sljedeća prava: [...] sudjelovati u kaznenom postupku [...] imati branitelja”.

Člankom 99. NPK-a predviđa se:

„Branitelj ima sljedeća prava: [...] sudjelovati u kaznenom postupku”.

Člankom 271. stavkom 2. NPK-a određuje se:

„Sudska rasprava se odgađa ako joj ne pristupe sljedeće osobe:

[...]

2. optuženik [...]

3. branitelj [...]”.

Rasprava u odsutnosti optuženika dopuštena je isključivo ako se on ne može pronaći ili u slučaju njegove informirane privole (članak 269. stavak 3. NPK -a). Ako se o predmetu raspravlja u odsutnosti optuženika, obvezna je obrana putem odvjetnika (članak 94. stavak 1. točka 8. NPK - a).

Te odredbe nacionalnog zakona primjenjuju se na cjelokupan sudski postupak, a ne samo na jednu raspravu.

- 15 U skladu s nacionalnim pravom, izvođenjem dokaza (u predmetnom slučaju: saslušanje svjedoka) u odsutnosti optuženika i njegova odvjetnika povređuje se pravo optuženika na osobno sudjelovanje i njegovo pravo na odvjetnika.
- 16 Nije sporno da se ta postupovna pogreška može ispraviti isključivo ako se te svjedoke ponovno pozove te ako se optuženiku i njegovu odvjetniku omogući da ih ispituju.

Međutim, nacionalnim pravom ne uređuje se izričito priroda tog novog saslušanja svjedoka, a pogotovo ne pitanje radi li se o dodatnom ili ponovljenom saslušanju.

Dodatnim saslušanjem ne dovodi se u pitanje značaj iskaza koje su ti svjedoci dali u odsutnosti optuženika i njegova branitelja. To je zato što su iskazi dani na temelju pitanja koja su postavile druge prisutne stranke. Prilikom novog saslušanja svjedoka sudjeluju prethodno odsutni optuženik i branitelj te mogu postavljati svoja pitanja. Na taj način mogu u potpunosti ostvariti svoje pravo na osobno sudjelovanje i pravo na obranu putem odvjetnika.

Ponovljenim saslušanjem iskazi koje su svjedoci dali u odsutnosti optuženika i branitelja gube svoj značaj. To je zato što su iskazi dani u odsutnosti optuženika i njegova branitelja. Prilikom novog saslušanja svjedoka svoja pitanja moraju postaviti ne samo prethodno odsutni optuženik i branitelj, već to moraju ponovno učiniti i druge stranke, neovisno o njihovu sudjelovanju na prethodnom saslušanju.

- 17 Nacionalnim pravom ne uređuje se izričito pitanje treba li provesti dodatno ili ponovljeno saslušanje. Međutim, postoje naznake da je provođenje dodatnog saslušanja u potpunosti dovoljno.

Članak 348. stavak 3. točka 1. NPK -a glasi:

„Povreda postupovnih pravila bitna je ako:

1. je dovela do ograničenja postupovnih prava stranaka, a nije otklonjena”.

U slučaju ponovljenog saslušanja prvo saslušanje gubi svoj pravni značaj. Zbog toga ga sud ne treba uzeti u obzir pri donošenju svoje presude. To saslušanje, koje nema pravni značaj, stoga ne dovodi do ograničenja postupovnih prava stranaka.

U slučaju dodatnog saslušanja prvo saslušanje zadržava pravni značaj. Potonje se provelo u odsutnosti optuženika i branitelja te je zbog toga dovelo do ograničenja njihovih postupovnih prava. Novim saslušanje istih svjedoka, tijekom kojeg optuženik i njegov odvjetnik mogu ispitati svjedoke, otklanja se povreda postupovnih pravila.

Promatrano iz te perspektive, odredba članka 348. stavka 3. točke 1. NPK-a primjenjuje se u pogledu činjeničnog stanja u glavnom postupku isključivo na dodatno, a ne na ponovljeno saslušanje. Njome se zahtijeva određena kvaliteta novog saslušanja istih svjedoka, koja se sastoji u tome da se optuženiku i njegovu odvjetniku koji nisu sudjelovali na prethodnom saslušanju u potpunosti omogući ispitivanje. Pružanjem te mogućnosti otklanja se prethodna povreda.

18 Prethodna pitanja

Poštuje li se pravo optuženika na osobno sudjelovanje iz članka 8. stavka 1. u vezi s člankom 10. stavkom 1. i uvodnom izjavom 44. Direktive 2016/343 kada je svjedok na posebnoj raspravi saslušan u odsutnosti optuženika, ako je optuženik na sljedećoj raspravi mogao ispitati tog svjedoka, ali je izjavio da nema pitanja ili je, kako bi se poštovalo pravo na osobno sudjelovanje, potrebno potpuno ponavljanje tog saslušanja, uključujući ponavljanje pitanja drugih stranaka koje su sudjelovale na prvom saslušanju?

Poštuje li se pravo na obranu putem odvjetnika predviđeno člankom 3. stavkom 1. u vezi s člankom 12. stavkom 1. Direktive 2013/48 ako su na dvjema posebnim raspravama saslušana dva svjedoka u odsutnosti odvjetnika, ali je potonji na sljedećoj raspravi mogao ispitati oba svjedoka, ili je, kako bi se poštovalo pravo na obranu putem odvjetnika, potrebno da se u potpunosti ponove ta dva saslušanja, uključujući pitanja drugih stranaka s prvog saslušanja te da se, osim toga, odvjetniku koji nije sudjelovao na dvjema prethodnim raspravama omogući da postavi svoja pitanja?

Obrazloženje zahtjeva za prethodnu odluku

19 Prvo prethodno pitanje:

Sud u točkama 47. i 48. presude u predmetu C-688/18, ECLI:EU:2020:94 pojašnjava da nije povrijeđeno pravo optuženika na osobno sudjelovanje ako su se, iako on nije sudjelovao na raspravi, naknadno u njegovoj prisutnosti ponovile radnje izvršene u njegovoj odsutnosti.

S obzirom na sve prethodno navedeno nije jasno značenje koje Sud pridaje nužnosti ponavljanja tih radnji. Konkretnije, je li potrebno ponoviti cjelokupno saslušanje (što znači da bi prethodno prisutne stranke, koje su već postavile svoja pitanja, sad ponovno mogle postaviti ista pitanja i da bi potom prethodno odsutni optuženik mogao postaviti svoja pitanja) ili se saslušanje treba ponoviti isključivo

s obzirom na zaštitu pravâ odsutnog optuženika (što znači da bi se prethodno odsutnom optuženiku pružila mogućnost ispitivanja).

S jedne strane, Sud u točki 47. Sud govori o „dodatnom saslušanju svjedoka” („further examination”, „l’audition supplémentaire”), što upućuje na to da je prethodno saslušanje i dalje valjano.

S druge strane, Sud u točki 48. govori o „ponavljanju” („has had repeated [...] the steps”, „la réitération”), što upućuje na to da prethodno saslušanje više nije valjano.

Osim toga, Sud u izreci navodi: „ponovi [...], među ostalim, provedbom dodatnog saslušanja svjedoka” („to repeat those steps, in particular by conducting a further examination”, „a réitérer lesdits actes, notamment en procédant à l’audition supplémentaire”). Iz toga slijedi da je Sud nedvosmisleno povezao ponavljanje s dodatnim saslušanjem. Ipak, ostaje nejasan značenje koje Sud želi pripisati upotrijebljenim izrazima s obzirom na to da su u skladu s nacionalnom pravnom terminologijom „ponovljeno saslušanje” i „dodatno saslušanje” različiti i međusobno isključujući pojmovi.

- 20 Stoga se prvim prethodnim pitanjem želi pojasniti udovoljava li se provođenjem „dodatnog saslušanja” odredbi članka 10. stavka 1. Direktive 2016/343 ili treba provesti „ponovljeno saslušanje” (vidjeti točku 16. ovog zahtjeva) kako bi se povreda prava optuženika da osobno sudjeluje na raspravi u skladu s člankom 8. stavkom 1. Direktive 2016/343 smatrala valjano ispravljenom.
- 21 Valja navesti uvodnu izjavu 44. Direktive 2016/343, u kojoj se precizira sadržaj zahtjeva u pogledu „prikladnih i učinkovitih pravnih sredstava”.

Treba li „prikladnim i učinkovitim pravnim sredstvima” smatrati omogućavanje optuženiku koji nije sudjelovao na prethodnoj raspravi da postavi svoja pitanja ili bi takvu mogućnosti trebalo pružiti svim strankama, uključujući one koje su sudjelovale na prethodnoj raspravi?

Konkretno: primjenjuju li se ta pravna sredstva isključivo na učinke na pravni položaj optuženika kojem je povrijeđeno pravo na osobno sudjelovanje s obzirom na to da bi ga se isključivo „trebalo stav[iti] u isti položaj u kojem bi se naš[ao] da nije došlo do povrede” (uvodna izjava 44.)? Ili se pravna sredstva također primjenjuju na učinke na pravni položaj drugih stranaka čije pravo na osobno sudjelovanje nije povrijeđeno?

- 22 Pojašnjenje: prilikom provođenja „dodatnog saslušanja” (vidjeti točku 16. ovog zahtjeva) druge stranke koje su sudjelovale na prethodnoj raspravi također mogu postaviti pitanja, ali se pritom radi o novim pitanjima, a ne o ponavljanju prijašnjih već postavljenih pitanja. Ta nova pitanja izraz su njihova prava na sudjelovanje u postupku, a ne izraz „prikladnih i učinkovitih pravnih sredstava” u slučaju povrede tog prava.

Nakon što je odvjetnik VV u glavnom postupku završio svoje ispitivanje svjedoka br. 263, a optuženik DD izjavio da nema vlastita pitanja, druge stranke su svjedoku postavile brojna nova pitanja u vezi s uobičajenim tijekom postupka, odnosno čitanjem iskaza svjedoka br. 263 iz predsudskog stadija postupka (vidjeti točku 10. ovog zahtjeva). To znači da rješenje s „dodatnim saslušanjem”, kao učinkovitim pravnim sredstvom, ne dovodi do toga da je za druge stranke isključena mogućnost da postavljaju nova, dodatna pitanja svjedoku.

23 Drugo prethodno pitanje:

To pitanje istovjetno je prvom prethodnom pitanju, ali se odnosi na pravo na pristup odvjetniku predviđeno člankom 3. stavkom 3. Direktive 2013/48. Nije sporno da je to pravo povrijeđeno u glavnom postupku jer su se rasprave od 30. studenoga i 18. prosinca 2020. (kada su saslušana dva svjedoka) održale u odsutnosti odvjetnika VV, zbog čega optuženik DD nije ostvario pravo na obranu putem odvjetnika.

Stoga se postavlja pitanje prirode učinkovitog pravnog lijeka predviđenog člankom 12. Direktive 2013/48, odnosno je li u tom pogledu potrebno provesti „dodatno saslušanje” ili „ponovljeno saslušanje” oba svjedoka (vidjeti točku 16. ovog zahtjeva).

Osobito je upitno je li, kako bi se poštovalo pravo optuženika DD na obranu putem odvjetnika, bilo dovoljno to što se potonjem na novoj raspravi održanoj 22. veljače 2021. omogućilo ispitivanje oba svjedoka ili je na novoj raspravi, osim njegova ispitivanja svjedoka, bilo potrebno da druge stranke (druga četiri optuženika i njihovi odvjetnici) ponove sva svoja pitanja koja su već postavila na raspravama održanima 30. studenoga i 18. prosinca 2020.

Prethodno navedeno odnosi se i na to pitanje.

24 Korisnost odgovora Suda

Prigovori odvjetnika VV ne mogu se zanemariti. Naime, presudom Suda u predmetu C-688/18 ostavlja se prostor za različita tumačenja te se ona odnosi isključivo na pravo optuženika na osobno sudjelovanje, ali ne i na pravo njegova odvjetnika da sudjeluje u postupku.

Zbog toga bi se odgovorom Suda na njegova pitanja sudu koji je uputio zahtjev pojasnilo je li se postupkovnim radnjama koje je izvršio 22. veljače 2021. u glavnom postupku na dovoljno učinkovit način otklonila povreda prava optuženika DD i njegova odvjetnika VV da nazoče kaznenom postupku i na odgovarajući način u njemu sudjeluju ili, nasuprot tomu, zaštita njihovih prava zahtijeva provođenje novog saslušanja oba svjedoka, tijekom kojeg se pitanja koja su druge stranke postavile na raspravama održanima 30. studenoga i 18. prosinca 2020. ponovno trebaju postaviti.

[...] [omissis]